

Ο ρόλος του Κουρδικού Ζητήματος στην τουρκική πολιτική ζωή

Α) Ιστορική αναφορά στο Κουρδικό Ζήτημα

Σήμερα, οι Κούρδοι αποτελούν το μεγαλύτερο έθνος που δεν έχει κράτος. Δεκάδες χρόνια τώρα καταπατώνται όλα τα ανθρώπινα και πολιτικά τους δικαιώματα. Το Κουρδιστάν, διαμελισμένο, κατέχεται από την Τουρκία, το Ιράν και τη Συρία (και μέχρι πρόσφατα ένα κομμάτι από την πρώην ΕΣΣΔ).

Από τις αρχές του αιώνα καταβλήθηκαν προσπάθειες για τη διαμόρφωση ενός τουρκικού κράτους, το οποίο θα περιελάμβανε μόνο Τούρκους, σε αντίθεση με την πολυεθνική σύνθεση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ήδη το 1915, το οθωμανικό καθεστώς είχε εξαφανίσει την αρμενική κοινότητα. Αυτό δεν είχε συμβεί στην περίπτωση των Κούρδων. Οι τελευταίοι αντιμετωπίστηκαν ευνοϊκότερα για κάποιους ιδιαίτερους λόγους. Ένας λόγος ήταν ότι οι Κούρδοι ήταν ορθόδοξοι μουσουλμάνοι, ενώ οι Αρμένιοι χριστιανοί. Επίσης, υπήρξε ανεξάρτητο κράτος της Αρμενίας και μετά το 1920 Σοβιετική Αρμενική Δημοκρατία, που θα μπορούσε να πιέσει για την προσάρτηση εδαφών της Τουρκίας τα οποία κατοικούνταν από Αρμένιους. Αντίθετα, δεν υπήρχε κουρδικό κράτος. Αυτά είχαν ως συνέπεια οι Κούρδοι να μην υποστούν τις πιέσεις που δέχθηκαν οι Αρμένιοι, με αποτέλεσμα να μείνουν ξεχασμένοι στα ορεινά τη στιγμή που ο Κεμάλ Ατατούρκ επιχειρεί να οικοδομήσει τη νέα Τουρκία (1919 και μετά).

Στις προσπάθειές τους οι κεμαλικοί, για ανατροπή του σουλτάνου της Κωνσταντινούπολης (1919-1922), βρήκαν την υποστήριξη μεγάλου μέρους των Κούρδων. Το 1920, η Μεγάλη Κεμαλική Εθνοσυνέλευση στην Άγκυρα αριθμούσε 72 Κούρδους βουλευτές¹. Η προσήλωση στη μουσουλμανική θρησκεία ήταν τέτοιου βαθμού, ώστε όσο ο Κεμάλ δεν πολεμούσε τη θρησκεία είχε με το μέρος του την πλειονότητα του κουρδικού λαού. Η προσπάθειά του όμως να οικοδομήσει ένα σύγχρονο κράτος εποβάλλοντας το Ισλάμ,

* ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΕΤΡΑΔΙΩΝ

Ο Ποθητός Δαμίγος είναι διεθνολόγος και μέλος του Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων.

αποτέλεσε σημαντικό παράγοντα που επιτάχυνε την εκδήλωση της εθνικής συνείδησης των Κούρδων. Ιδιαίτερα, όμως, ενισχυτικό στην αφύπνιση του κουρδικού εθνικισμού, ήταν το λάθος του Κεμάλ να θεωρήσει τους Κούρδους αφομοιωμένους στο τουρκικό έθνος. Πεισμένος ότι η Τουρκία αποτελούσαν από ένα μόνο έθνος, εφήρμωσε τη συγκεντρωτική αρχή του ενιαίου κι αδιαίρετου Κράτους-Έθνους². Δημιουργήθηκε, έτσι, ρήγμα μεταξύ του κουρδικού λαού και των κεμαλικών.

Στις 10 Αυγούστου 1920, με τη Συνθήκη των Σεβρών προβλεπόταν η δημιουργία ανεξάρτητου κουρδικού κράτους³. Ιδιαίτερα, το άρθρο 62 μεταξύ άλλων, προέβλεπε: «μια επιτροπή, με έδρα την Κωνσταντινούπολη και αποτελούμενη από τρία μέλη οριζόμενα από τις κυβερνήσεις Βρετανίας, Γαλλίας και Ιταλίας, θα προετοιμάσει κατά τους έξι μήνες μετά την εφαρμογή της παρούσας συνθήκης, την τοπική αυτονομία στις περιοχές εκείνες όπου επικρατεί το κουρδικό στοιχείο ανατολικά του Ευφράτη, νοτίως των αρμενικών συνόρων...» και σύμφωνα με το άρθρο 64: «αν αφού περάσει ένα έτος από την εφαρμογή της παρούσας συνθήκης, ο κουρδικός λαός... προσφύγει στο Συμβούλιο της Κοινωνίας των Εθνών και αποδείξει ότι, η πλειοψηφία του πληθυσμού των περιοχών αυτών επιθυμεί να καταστεί ανεξάρτητη από την Τουρκία... τότε η Τουρκία επιθυμεί από τώρα να συμμορφωθεί...»⁴. Η Συνθήκη αυτή προέβλεπε τη δημιουργία κουρδικού κράτους που θα συμπεριελάμβανε τους Κούρδους όχι μόνο της Τουρκίας, αλλά και του Ιράκ. Κάτι τέτοιο όμως δεν έγινε πραγματικότητα, καθώς η Συνθήκη των Σεβρών ανατράπηκε από τη Συνθήκη της Λωζάνης, η οποία περιοριζόταν στην υποχρέωση της Τουρκίας να προστατεύει τους κατοίκους ανεξαρτήτως εθνικότητας, γλώσσας, φυλής ή θρησκείας, χωρίς να αναφέρεται σε κουρδικό κράτος.

Το 1924, η κατάλυση του Χαλιφάτου διέυρνε κατά πολύ το ρήγμα με αποτέλεσμα στις 11 Φεβρουαρίου 1925, να εξεγερθούν οι Κούρδοι υπό την ηγεσία του σείχη Σαΐτ. Το σύνθημα ήταν «η ίδρυση ενός ανεξάρτητου Κουρδιστάν υπό τουρκική προστασία και η παλινόρθωση του σουλτάνου»⁵. Η καταστολή ήταν σκληρή με αποτέλεσμα το κουρδικό κίνημα να χάσει το θρησκευτικό του χαρακτήρα και να γίνει καθαρά εθνικιστικό, ιδρύοντας κουρδικό κόμμα ανεξαρτησίας, το «Χόμπουν». Μετά από αυτό οι Κούρδοι βρέθηκαν σε συνεχή αναβρασμό, φθάνοντας στον Ιούνιο 1937, που ξέσπασε μια νέα κουρδική εξέγερση και κράτησε σχεδόν ένα χρόνο. Η εξέγερση αυτή πνίγηκε στο αίμα και έκανε δυνατή την προσέγγιση της Τουρκίας, του Ιράν, του Ιράκ και του Αφγανιστάν με σκοπό να αντιμετωπίσουν το Κουρδικό Πρόβλημα.

Στα χρόνια που ακολούθησαν οι Τούρκοι υιοθέτησαν μια πολιτική αφομοίωσης με βίαια μέτρα και με τη στέρηση των δικαιωμάτων τους, όπως το δικαίωμα έκφρασης με πολιτικά κόμματα, απαγόρευση της κουρδικής γλώσσας ή να μιλούν περί κουρδικού έθνους. Η διεθνής κατακραυγή δεν εμπόδισε τα βασανιστήρια, την τρομοκρατία, την καταπίεση και τις δολοφονίες του κουρδικού λαού. Όλα αυτά όμως δεν φόβισαν τους Κούρδους που συνέχισαν τον αγώνα τους και τον εντατικοποίησαν, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, με σκοπό την ίδρυση ενός ελεύθερου και ανεξάρτητου κράτους του Κουρδιστάν.

B) Το πρόβλημα σήμερα και το Κουρδικό Κίνημα

Το Κουρδικό Πρόβλημα σήμερα είναι ιδιαίτερα οξύ και απειλεί την πολιτική σταθερότητα της περιοχής στην οποία εμφανίζεται. Στο ζήτημα αυτό είναι άμεσα εμπλεκόμενες η Τουρκία, το Ιράκ, το Ιράν, η Συρία και μέχρι τη διάλυσή της η ΕΣΣΔ.

Η ανάδυση του «Κουρδικού» ως διεθνούς ζητήματος που απαιτεί τη λύση του, πραγ-

ματοποιήθηκε τα τελευταία χρόνια. Οι εκθέσεις της Διεθνούς Αμνηστίας για την καταπίεση των δικαιωμάτων των Κούρδων στην Τουρκία καθώς και οι διώξεις που υπέστη ο λαός στο Ιράκ, προκάλεσε την αντίδραση της διεθνούς κοινότητας⁶. Στην Τουρκία οι φυλακίσεις Κούρδων για «αδικήματα» πολιτικά, συνείδησης ή θρησκείας, ο βομβαρδισμός με χημικά αέρια κουρδικών χωριών στο Ιράκ (1988) και ο ξεριζωμός 2,5 με 3 εκατομμυρίων στη διάρκεια του πολέμου στον Περσικό Κόλπο έφεραν στο προσκήνιο το δράμα αυτού του λαού.

Σκιαγραφώντας τη δράση των Κούρδων για την ευόδωση των σκοπών τους, θα πρέπει να αναφερθούμε σύντομα στη δράση τους σε κάθε χώρα στην οποία βρίσκονται. Θα πρέπει, επίσης, να επισημάνουμε ότι υπάρχει έντονο το στοιχείο του διχασμού ανάμεσα στους Κούρδους των διαφόρων χωρών, που συνήθως είναι χωρισμένοι σε φατρίες που αντιμάχεται η μια την άλλη. Αρχικά, στην Τουρκία δρα το Κουρδικό Εργατικό Κόμμα (PKK) με ηγέτη τον Απτούλα Οτζαλάν ή απλώς, 'Απο⁷. Το PKK αναπτύσσει αντάρτικη δραστηριότητα. Μέχρι πρόσφατα χρησιμοποιούνταν ως στρατόπεδο εκπαίδευσης του κόμματος η κατεχόμενη από τη Συρία κοιλάδα Μπεκάα. Η Συρία ενίσχυε τους Κούρδους του PKK, όμως η μειονεκτική της θέση έναντι της Τουρκίας από την οποία εξαρτάται η υδροδότησή της, την ανάγκασε να κλείσει αυτό το στρατόπεδο. Εκτός από το PKK, δρουν και αρκετές άλλες οργανώσεις ενώ, τέλος, υπάρχουν και ορισμένοι Κούρδοι βουλευτές που αγωνίζονται στο Κοινοβούλιο μαζί με κάποιους προοδευτικούς Τούρκους. 'Hδη έχει ιδρυθεί ένα κόμμα, γνωστό ως Halkin Emek Partisi (HEP), του οποίου η πλειοψηφία είναι Κούρδοι⁸. Γενικά, πάντως, τα άλλα κόμματα —με εξαίρεση το Κουρδικό Δημοκρατικό Κόμμα Τουρκίας (KDPT)— δεν έχουν αγαθές σχέσεις με το PKK, γιατί θεωρούν ότι η δράση του είναι εξτρεμιστική με αποτέλεσμα να υποφέρει ο κουρδικός λαός από τα αντίποινα των милитарιστών της Τουρκίας.

Στο Ιράκ υπάρχουν οκτώ κόμματα που αποτελούν το Κουρδικό Μέτωπο του Ιράκ (IKF). Το μεγαλύτερο από αυτά είναι το Δημοκρατικό Κουρδικό Κόμμα (KDPI), με ηγέτη τον Μασούντ Μπαρζανί. Άλλα κόμματα είναι η Πατριωτική Ένωση Κουρδιστάν-Ιράκ (PUK), με ηγέτη τον Τζελάλ Ταλαμπανί, το IKSP, το KPDP, το PASOK κλπ⁹. Έχει ενδιαφέρον το γεγονός ότι τα κόμματα αυτά έχουν ιδιαίτερα καλές σχέσεις με την Άγκυρα και όχι τόσο καλές σχέσεις με το PKK. Κάτι αντίστοιχο συνέβαινε με το Δημοκρατικό Κουρδικό Κόμμα του Ιράν καθώς είχε ως «φυσικό του σύμμαχο» τον Σαντάμ Χουσεϊν εναντίον του Αγιατολάχ¹⁰.

Αυτό που φαίνεται καθαρά από την οργάνωση των Κούρδων στις διάφορες χώρες, είναι ότι ενώ όλοι έχουν ως στόχο την ίδρυση ενός ελεύθερου κι ανεξάρτητου Κουρδιστάν, δεν υπάρχει κοινή ηγεσία που να μπορεί να συντονίσει τον αγώνα τους. Αντίθετα, αναπτύσσεται ανταγωνισμός μεταξύ των κομμάτων των διαφόρων χωρών και προσπαθούν να βρουν το σύμμαχο στο πρόσωπο του εχθρού των χωρών στις οποίες ζουν. Έτσι, οι Κούρδοι της Τουρκίας ενισχύονται (τελευταία όχι άμεσα) από τη Συρία, οι Κούρδοι του Ιράκ έχουν καλές σχέσεις με την Άγκυρα ενώ οι Κούρδοι του Ιράν είχαν καλές σχέσεις με τον Σαντάμ Χουσεϊν.

Γ) Οι συνέπειες του Κουρδικού Προβλήματος στην Τουρκία

Το Κουρδικό Ζήτημα επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την πολιτική ζωή του τουρκικού κράτους. Είναι πρόβλημα που απασχολεί την Τουρκία και το οποίο αντιμετώπισθηκε κατά καιρούς με βία.

Ο πόλεμος που διεξάγουν οι αντάρτες στη Νοτιοανατολική Τουρκία έχει προκαλέσει σοβαρά προβλήματα τόσο στο πεδίο της εσωτερικής πολιτικής της χώρας, όσο και στο διεθνές επίπεδο. Η πολιτική που ακολούθησαν οι τουρκικές κυβερνήσεις μέχρι πρόσφατα, ήταν η άρνηση της ύπαρξης Κούρδων. Προσπάθησαν να ενσωματώσουν το Κουρδιστάν στην Τουρκία και να τους διασκορπίσουν σε όλη την Τουρκία για να μην μπορούν να είναι ενωμένοι. Οι Κούρδοι περιγράφονταν πάντα σαν «Ορεσίβιοι Τούρκοι». Οι φυλακές, τα συρματοπλέγματα, οι σφαγές, η καταπίεση και η εκμετάλλευση αποτελούν τις βασικές εμπειρίες των Κούρδων στην Τουρκία. Οι πιο σοβαρές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην περιοχή σημειώθηκαν και εξακολουθούν να σημειώνονται στη διάρκεια της λεγόμενης κατάστασης έκτακτης ανάγκης, κατά την οποία η εκτελεστική εξουσία ενεργεί αυθαίρετα στις κουρδικές περιοχές¹¹. Όμως, παρά τις διώξεις που δέχθηκαν, οι Κούρδοι διατήρησαν την εθνική τους ταυτότητα και πολλαπλασιάστηκαν με αποτέλεσμα κατά τη διάρκεια του πολέμου στον Περσικό Κόλπο ο εκλιπών Τ. Οζάλ να δηλώνει ότι η Τουρκία είναι ένα κράτος που αποτελείται από Τούρκους και 12.000.000 Κούρδους και να εξαγγέλλει ότι θα νομιμοποιήσει την κουρδική γλώσσα¹². Βέβαια, αυτές οι δηλώσεις κάθε άλλο παρά πράξη γενναιοδωρίας μπορούν να θεωρηθούν αφού αποτέλεσαν προσπάθεια δημιουργίας των προϋποθέσεων για να αποκομίσει η χώρα όσο το δυνατόν περισσότερα από τον πόλεμο. Σύμφωνα με τον Άπο (ηγέτη του PKK), οι δηλώσεις αυτές δεν θα πρέπει να αποδίδονται τόσο στις επεκτατικές τάσεις της Τουρκίας, όσο στο ενδιαφέρον της για τη διατήρηση του status quo και την αποτροπή της δημιουργίας ενός κουρδικού κράτους¹³. Δηλαδή, ο Οζάλ δεν αποσκοπούσε τόσο να περιγράψει το εθνικό προφίλ της χώρας κατά τρόπο ώστε να ταιριάζει με τον εθνικό χαρακτήρα των περιοχών που θα προσαρτούσε με έναν ενδεχόμενο διαμελισμό του Ιράκ. Ενδιαφερόταν περισσότερο να μη δημιουργηθεί κουρδικό κράτος που θα αποτελούσε μαγνήτη για τους δικούς της αυτονομιστές και μια ισχυρή αποσταθεροποιητική δύναμη.

Η δράση του PKK (Κουρδικό Εργατικό Κόμμα), που είναι, όπως και παραπάνω αναφέρθηκε, το πιο δραστήριο από τα κουρδικά κινήματα της Τουρκίας, κρατάει απασχολημένο ένα τμήμα του στρατού της χώρας στη Νοτιοανατολική Τουρκία. Οι επιχειρήσεις του αναπτύσσονται μέσα από το μετωπικό σχήμα του ERNK (Εθνικό-Απελευθερωτικό Μέτωπο Κουρδιστάν) και το ERGK που είναι το ένοπλο κομμάτι του PKK. Η δράση του, που αποκαλείται από τους Τούρκους «Κουρδική Τρομοκρατία», έχει προκαλέσει υλικές ζημιές στη στρατιωτική μηχανή και οπωσδήποτε αποτελεί ένα μέτωπο ανοιχτό για την Τουρκία το οποίο συνδυαζόμενο με άλλα μέτωπα απειλεί τη χώρα.

Το Κουρδικό Πρόβλημα αποτελεί λοιπόν ιδιαίτερα σημαντικό παράγοντα, ώστε η Τουρκία να επιδιώκει τη διατήρηση του status quo στη Μέση Ανατολή. Σε περίπτωση που οι εξελίξεις οδηγήσουν σε μια επαναχαρτογράφηση της περιοχής (κάτι που δεν προβλέπεται στο άμεσο μέλλον), ένα ανεξάρτητο Κουρδιστάν θα συμπεριελάμβανε και εδάφη που ανήκουν σήμερα στην Τουρκία, όπως και περιοχές στις οποίες βρίσκονται οι πηγές του Τίγρη και του Ευφράτη. Κάτι τέτοιο θα ήταν καταστροφικό για την πολιτική της χώρας καθώς το νερό αποτελεί ισχυρό διαπραγματευτικό όπλο.

Το Κουρδικό Πρόβλημα επηρεάζει οπωσδήποτε και τις πολιτικές δυνάμεις της Τουρκίας, αλλά οι διαφοροποιήσεις μεταξύ τους είναι περιορισμένες καθώς τα κόμματα ακολουθούν κοινή πολιτική στα εθνικά θέματα. Μπορεί, βέβαια, να υπάρχουν διαφορές σε θέματα χειρισμών, αλλά κατά βάση οι απόψεις τους για το ζήτημα είναι οι ίδιες. Οι αντιδράσεις προέρχονται κυρίως από Κούρδους βουλευτές οι οποίοι καταγγέλλουν το ειδικό νομικό καθεστώς που ισχύει στην Ανατολική και Νοτιοανατολική Τουρκία¹⁴.

Σε διεθνές επίπεδο το δράμα των Κούρδων έχει αποδείξει επανειλημμένα ότι το επίσημο κράτος είναι ακόμη σε κατάσταση βαρβαρότητας και εκτός των αρχών της διεθνούς νομιμότητας και του πολιτισμού. Αυτό έχει βεβαιωθεί με αποφάσεις των διεθνών οργανισμών (ΟΗΕ, Συμβούλιο της Ευρώπης, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, κλπ.). Σύμφωνα με δημοσιεύματα της Διεθνούς Αμνηστίας, το 1990 μόνο στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Τουρκίας είχαν συλληφθεί 4.426 άτομα¹⁵. Οι βομβαρδισμοί σε κουρδικά χωριά, οι σφαγές και γενικά οι αυθαιρεσίες εναντίον του λαού έχουν προκαλέσει κατ' επανάληψη την αντίδραση του ΟΗΕ και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας¹⁶. Οι τουρκικές δυνάμεις, όμως, δεν έχουν περιοριστεί στην εξόντωση του Κούρδων, αλλά επιχειρείται και το φίμωμα των δημοσιογράφων που καταγράφουν τα γεγονότα. Σύμφωνα με την Οργάνωση για την Υπεράσπιση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, «Helsinki Watch», που εδρεύει στις ΗΠΑ, οκτώ δημοσιογράφοι δολοφονήθηκαν το 1992. Και οι οκτώ δημοσιογράφοι έγραφαν σε περιοδικά που υποστήριζαν Κούρδους¹⁷. Αυτά τα γεγονότα που δεν είναι πρωτόγνωρα για τους λαούς που ζουν στην Τουρκία, σε συνδυασμό με την ενημέρωση που έχει γίνει τα τελευταία χρόνια για το Κουρδικό Ζήτημα, έχουν στρέψει την κοινή γνώμη της διεθνούς κοινότητας εναντίον της Τουρκίας. Έτσι, έχουν δημιουργηθεί σοβαρά προβλήματα στις σχέσεις της με άλλες χώρες, όπως η Γερμανία. Η αιματηρή καταστολή της εξέγερσης των Κούρδων, στις αρχές του 1992, οδήγησε τη Βόννη στο να επιτεθεί με ασυνήθιστους τόνους στον τουρκικό επεκτατισμό και να διακόψει την παροχή της στρατιωτικής βοήθειας προς την Άγκυρα¹⁸. Το «Κουρδικό» επηρεάζει τις διεθνείς σχέσεις της Τουρκίας με πολλές χώρες, αν και η μόνη υπερδύναμη, σήμερα, δεν αντιδρά λόγω της εχθρότητας της προς το Ιράν και της φιλίας προς την Τουρκία.

Ανακεφαλιώνοντας, ο ρόλος που διαδραματίζει ο κουρδικός λαός στην Τουρκία είναι καθοριστικός καθώς με την πάροδο του χρόνου ωριμάζει πολιτικά, αποκρυσταλλώνει τα αιτήματά του, προχωρεί προς τη χειραφέτηση και αποτελεί τη μεγαλύτερη «πληγή» της χώρας.

Δ) Η Ελλάδα και οι Κούρδοι της Τουρκίας

Το Κουρδικό Ζήτημα έχει ειδική βαρύτητα για την Ελλάδα αφού κάθε πρόβλημα που ανακύπτει στη Μέση Ανατολή και αφορά και την Τουρκία, αφορά και την Ελλάδα. Ως πρόβλημα της γειτονικής χώρας αποκτά μεγάλη σημασία για μας και θα πρέπει να αποτελεί θέμα συνεχούς προβληματισμού και μελέτης.

Οι ελληνικές κυβερνήσεις οφείλουν να εκμεταλλευτούν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο το σοβαρό πρόβλημα που απασχολεί την Τουρκία. Σύμφωνα με τον ηγέτη του ΡΚΚ, Απτουλά Οτζαλάν: «η Τουρκία ήταν πάντα κίνδυνος και θα εξακολουθεί να αποτελεί κίνδυνο για τους λαούς της περιοχής. Οι Τούρκοι προσπαθούν να σβήσουν την ταυτότητα των Κούρδων κι έτσι προσπάθησαν να σβήσουν την ταυτότητα των Ελλήνων. Όταν οι Έλληνες βοηθούν τον κουρδικό λαό είναι σαν να βοηθούν τον εαυτό τους, γιατί ο εχθρός είναι κοινός. Θα πρέπει να υπάρξει σύσφιξη των σχέσεων ανάμεσα στους δυο λαούς. Όλος ο ελληνικός λαός θα πρέπει να συμπαρασταθεί· δεξιοί και προοδευτικοί πρέπει να υποστηρίξουν την επιβίωση των Κούρδων»¹⁹. Αυτές οι φράσεις είναι ιδιαίτερα σημαντικές και θα πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη από την εκάστοτε ελληνική κυβέρνηση που σχεδιάζει μια ολοκληρωμένη πολιτική αντιμετώπισης του τουρκικού επεκτατισμού. Κάτι τέτοιο όμως δεν συμβαίνει. Η Ελλάδα πολλές φορές κράτησε διστακτική στάση. Τα τόσα εμπόδια στην άσκηση της εξωτερικής πολιτικής και οι φιλοαμερικανικοί προσανατολι-

σμοί, δεν άφησαν το ελληνικό υπουργείο Εξωτερικών να ενεργοποιηθεί όπως έπρεπε. Υπάρχουν περισσότερο μεμονωμένες κινήσεις για την υποστήριξη των Κούρδων από το ελληνικό κράτος, παρά μια ολοκληρωμένη πολιτική. Για παράδειγμα, κατά καιρούς υπάρχουν καταγγελίες βουλευτών του ελληνικού Κοινοβουλίου που διαμαρτύρονται για την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε βάρος του κουρδικού λαού, στα πλαίσια του ΟΗΕ, της ΔΑΣΕ, του Ευρωκοινοβουλίου, κλπ. Όμως, τέτοιες πρωτοβουλίες δεν είναι συχνές ώστε να καταστούν σοβαρή πίεση για την Τουρκία. Επίσης, σύμφωνα με τους Κούρδους (σε συνέδριο στο Πάντειο Πανεπιστήμιο στις 7 Ιουνίου 1991), οι ελληνικές αρχές επιδεικνύουν μεγάλη αδιαφορία για τους πρόσφυγες που έρχονται από το Τουρκικό Κουρδιστάν όχι για να πλουτίσουν, αλλά για να επιβιώσουν.

Μελετώντας κάθε πτυχή του Κουρδικού Ζητήματος, η Ελλάδα θα πρέπει να επιδιώξει να αποκομίσει όσο το δυνατόν περισσότερα από αυτό, επιδιώκοντας —ταυτόχρονα— να συμβάλει στην πραγματοποίηση των δίκαιων στόχων του κουρδικού λαού. Συγκεκριμένα, θα πρέπει να επιδιώξει να ενισχύσει τους Κούρδους με κάθε τρόπο καθώς και τις εσωτερικές δημοκρατικές δυνάμεις που κατά καιρούς τείνουν χείρα βοηθείας κατά των αυταρχικών δομών του κράτους. Θα πρέπει να δράσει με μεγάλη διακριτικότητα και με τέτοιο τρόπο ώστε να μη δοθεί η εντύπωση της επέμβασης στα εσωτερικά πράγματα της Τουρκίας, πράγμα που είναι αντίθετο με τις γενικές αρχές του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ. Θα πρέπει το ελληνικό κράτος να προνοήσει για τους Κούρδους πρόσφυγες οι οποίοι θα πρέπει να ενθαρρυνθούν να επιστρέψουν στην πατρίδα τους. Σε διεθνές επίπεδο η χώρα μας θα πρέπει να συμβάλει στην ενημέρωση της διεθνούς κοινότητας για το δράμα των Κούρδων. Θα πρέπει να επιδιωχθεί η διεθνοποίηση του ζητήματος, και τέλος, η συνεχής δραστηριοποίηση στα πλαίσια των διεθνών οργανισμών για να ασκηθεί ουσιαστική πίεση, ώστε να σταματήσει η Τουρκία την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η ίδρυση του ελεύθερου και ανεξάρτητου κράτους του Κουρδιστάν θα πρέπει να πραγματοποιηθεί και σ' αυτό θα πρέπει να συμβάλει η Ελλάδα, έχοντας πάντα ως κύριο οδηγό και το δικό της συμφέρον.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Κιτσικής Δ., *Συγκριτική Ιστορία Ελλάδος και Τουρκίας στον 20ό αιώνα*, Εστία, Αθήνα, 1990, σ. 294.
2. Εδώ θα πρέπει να τονίσουμε ότι η νεότερη Τουρκία συμπεριέλαβε στην επικράτειά της εκτός από τους Κούρδους και τους Έλληνες, Αρμένιους, Ασσύριους, Άραβες, Τάταρους, κ.ά.
3. Περισσότερα για τη συνθήκη των Σεβρών, βλ. Χριστοδουλίδη Θ., *Διπλωματική Ιστορία (Από τη Βιέννη στις Βερσαλλίες)*, Σιδέρης, Αθήνα, 1991, σ. 654-656.
4. Μυλωνάς Θ., *Η Τουρκία στο περιθώριο της διεθνούς νομιμότητας*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1991, σ. 132-133.
5. Γκάσεμλου Α.Ρ., *Το Κουρδιστάν και οι Κούρδοι*, Τσεχοσλοβακική Ακαδημία Επιστημών, Πράγα, 1965, σ. 50.
6. Χ.Γ.Π., *Αύριο είναι η μέρα των Κούρδων, η Νεουρόζ...* «Αντί», τεύχ. 489, 20/3/92, σ. 28.
7. Περισσότερα για τον Άπο και το ΡΚΚ, βλ. *Κουρδικό*, «Αντί», τεύχ. 460, 22/2/91, σ. 38.
8. *Κουρδικό*, «Αντί», ό.π., σ. 31.
9. Για τα κουρδικά κόμματα στο Ιράκ, βλ. *Κουρδικό*, «Αντί», ό.π., σ. 33.
10. Καραντζόλα Ε., *Ο Γκάσεμλου*, «Αντί», τεύχ. 460, 22/2/91, σ. 37.
11. Αυτό σύμφωνα με τον Σέρτατς Μπούτσακ, Διευθυντή της ομάδας: «Πρωτοβουλία για τα αν-

θρώπινα δικαιώματα στο Κουρδιστάν», σε ομιλία του στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, στις 6 Ιουνίου 1991.

12. *Οι μύχιες σκέψεις του Οζάλ*, «Αντί», τεύχ. 464, σ. 35.
13. Χ.Γ.Π., *Η Τουρκία είναι επικίνδυνη*, «Αντί», τεύχ. 460, 22/2/91, σ. 38.
14. Βλ. Καταγγελία 49 Κούρδων βουλευτών, «Ελευθεροτυπία», 28/2/92.
15. Μυλωνάς Θ., ό.π., σ. 113.
16. Βλ. *Οι βόμβες σε Κούρδους χωρικούς*, «Ελευθεροτυπία», 6/3/92 και *Έντονη τουρκική αντίδραση*, «Τα Νέα», 6/4/92.
17. *Συστηματική εξόντωση δημοσιογράφων*, «Άμυνα και διπλωματία», τεύχ. 24, Νοέμβριος 1992, σ. 34.
18. *Η Βόννη σταμάτησε τη στρατιωτική βοήθεια*, «Ελευθεροτυπία», 27/3/92.
19. Από συνέντευξη του Α. Οτζαλάν στο «Αντί», τεύχ. 460, 22/2/91, σ. 39.